Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

INTERNET MAKONIDA INSON HUQUQLARINI HIMOYA QILISH

Abdumuxtarova Zulayho
Ilhomjonova Muhtasar
Toshkent davlat yuridik universiteti huzuridagi
H.K. Muhiddinova nomidagi akademik litsey
2-bosqich, 201-guruh o‘quvchilari
abdumuxtorovazulayho@gmail.com
ilhomjonovamuhtasar@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.22916885

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada zamonaviy internet makonida inson huquq va erkinliklarini himoya qilishning huquqiy, ijtimoiy va amaliy jihatlari yoritiladi. Internet bugungi kunda axborot olish, ta’lim olish, muloqot qilish, davlat xizmatlaridan foydalanish va o‘z fikrini ifodalashning muhim vositasiga aylangan. Shu bilan birga, raqamli muhitda shaxsiy hayot daxlsizligi, shaxsga doir ma’lumotlarning maxfiyligi, sha’n va qadr-qimmatni himoya qilish hamda axborot xavfsizligini ta’minlash bilan bog‘liq muammolar yuzaga kelmoqda. Maqolada internet makonidagi asosiy tahdidlar, ularning inson huquqlariga ta’siri, huquqiy himoya mexanizmlari hamda davlat, internet platformalari va foydalanuvchilarning mas’uliyati tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: internet makoni, inson huquqlari, raqamli huquqlar, shaxsiy hayot daxlsizligi, shaxsga doir ma’lumotlar, axborot xavfsizligi, kiberhuquq, so‘z erkinligi, raqamli savodxonlik.

ABSTRACT

This article examines the legal, social and practical aspects of protecting human rights and freedoms in cyberspace. The Internet has become an important means of accessing information, education, communication and public services. At the same time, the digital environment creates challenges related to privacy, personal data protection, dignity and information security. The article analyzes major threats to human rights online, legal protection mechanisms, and the responsibilities of the state, online platforms and users.

Keywords: cyberspace, human rights, digital rights, privacy, personal data, information security, cyber law, freedom of expression, digital literacy.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются правовые, социальные и практические аспекты защиты прав и свобод человека в интернет-пространстве. Интернет стал важным средством получения информации, образования, общения и использования государственных услуг. Вместе с тем цифровая среда создает риски для неприкосновенности частной жизни, защиты персональных данных, достоинства и информационной безопасности. В статье анализируются основные угрозы правам человека в сети Интернет, механизмы их правовой защиты и ответственность государства, интернет-платформ и пользователей.

Ключевые слова: интернет-пространство, права человека, цифровые права, частная жизнь, персональные данные, информационная безопасность, киберправо, свобода выражения мнения.

KIRISH

XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi internetni inson hayotining ajralmas qismiga aylantirdi. Bugungi kunda insonlar internet orqali ta’lim oladi,

yangiliklardan xabardor bo‘ladi, boshqa shaxslar bilan muloqot qiladi, elektron xizmatlardan foydalanadi va o‘z fikrlarini keng auditoriyaga yetkazadi. Shu sababli internet makoni inson huquqlarini amalga oshirish uchun muhim muhit sifatida shakllanmoqda.

Biroq raqamli texnologiyalarning rivojlanishi yangi huquqiy muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Shaxsiy ma’lumotlarning noqonuniy yig‘ilishi yoki tarqatilishi, akkauntlarga ruxsatsiz kirish, kiberbulling, tuhmat, haqorat, firibgarlik va shaxsiy hayotga noqonuniy aralashish kabi holatlar insonning huquq va qonuniy manfaatlariga zarar yetkazishi mumkin. Shuning uchun internet makonida inson huquqlarini himoya qilish masalasi zamonaviy huquqiy davlat uchun muhim vazifalardan biridir.

O‘zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligida shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilishga alohida e’tibor qaratilgan. “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi Qonunda inson va fuqaroning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklariga rioya etish, ma’lumotlarning maxfiyligi va himoyalanganligi asosiy prinsiplar sifatida belgilangan. Qonunda shaxsga doir ma’lumotlarni internetga joylashtirish ham ma’lumotlarni tarqatish shakllaridan biri sifatida ko‘rsatilgan.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, internetning imkoniyatlari kengaygani sari unda inson huquqlarini ta’minlashning huquqiy mexanizmlarini takomillashtirish zarurati ham ortmoqda. Raqamli makonda huquq va erkinliklarni ta’minlash nafaqat davlat organlari, balki internet platformalari va foydalanuvchilarning ham mas’uliyatli xatti-harakatlarini talab etadi.

INTRODUCTION

The rapid development of information and communication technologies has made the Internet an essential part of modern life. People use the Internet for education, communication, access to information and public services, and expression of opinions. Therefore, cyberspace has become an important environment for exercising fundamental human rights.

At the same time, digital technologies create new risks. Unauthorized disclosure of personal information, cyberbullying, account attacks, fraud and unlawful interference with privacy may affect the rights and legitimate interests of individuals. Effective legal safeguards and digital literacy are therefore necessary to ensure human rights online.

ВВЕДЕНИЕ

Развитие информационно-коммуникационных технологий превратило Интернет в важную часть современной жизни. Цифровая среда предоставляет широкие возможности для получения информации, образования, общения и реализации права на выражение мнения. Вместе с тем появляются новые угрозы для неприкосновенности частной жизни, персональных данных и других прав человека.

Поэтому защита прав человека в интернет-пространстве требует совершенствования законодательства, повышения цифровой грамотности и ответственного поведения всех участников цифровых отношений.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Tadqiqotning nazariy va huquqiy asosini inson huquqlari, axborot erkinligi, shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilish va axborot xavfsizligiga oid normativ-huquqiy hujjatlar tashkil etadi. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi hamda “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi Qonun internet makonida inson huquqlarini himoya qilish masalasini o‘rganishda muhim huquqiy manba hisoblanadi. Amaldagi qonunda shaxsga doir ma’lumotlar tushunchasi, ularni qayta ishlash, foydalanish, tarqatish, maxfiyligi va subyektning huquqlari tartibga solingan.

Tadqiqotda tizimli, huquqiy-tahliliy, qiyosiy va mantiqiy metodlardan foydalanildi. Tizimli yondashuv internet makonidagi huquqiy munosabatlarni yaxlit holda ko‘rib chiqishga imkon beradi. Huquqiy-tahliliy metod orqali inson huquqlarini himoya qilishga oid normalar o‘rganildi. Qiyosiy va

mantiqiy metodlar esa raqamli muhitdagi muammolarni umumlashtirish hamda ularning yechimlariga doir xulosalar shakllantirishda qo‘llanildi.

INTERNET MAKONIDA INSON HUQUQLARIGA TAHDIDLAR

Internet makonida inson huquqlariga tahdidlarning eng muhim ko‘rinishlaridan biri shaxsga doir ma’lumotlarning himoyasi bilan bog‘liq. Shaxsga doir ma’lumotlar muayyan jismoniy shaxsga taalluqli yoki uni identifikatsiya qilish imkonini beradigan axborotni anglatadi. Qonunchilikda bunday ma’lumotlarning maxfiyligi va himoyalanganligi asosiy prinsip sifatida belgilangan.

Ijtimoiy tarmoqlarda foydalanuvchilar ko‘pincha o‘z fotosuratlari, telefon raqamlari, manzillari, ta’lim yoki ish joylari haqidagi ma’lumotlarni joylashtiradilar. Ushbu ma’lumotlardan boshqa shaxslar tomonidan noqonuniy foydalanilishi turli huquqiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Ayniqsa, shaxsning roziligisiz ma’lumotlarni ommaga tarqatish uning shaxsiy hayotiga daxlsizlik huquqiga ta’sir qilishi ehtimolini oshiradi.

Kiberbulling ham raqamli muhitdagi muhim muammolardan biridir. Internet orqali shaxsni haqoratlash, tahqirlash, qo‘rqitish yoki uning obro‘siga zarar yetkazuvchi ma’lumotlarni tarqatish insonning sha’ni va qadr-qimmatiga tajovuz qilishi mumkin. Bunday holatlarda foydalanuvchilar huquqiy himoya vositalaridan foydalanishlari va mavjud dalillarni saqlab qolishlari muhim.

So‘z va fikr erkinligi internetning muhim imkoniyatlaridan biridir. Inson o‘z fikrini erkin ifodalashi mumkin, biroq bu erkinlik boshqa shaxslarning huquq va qonuniy manfaatlarini buzish uchun asos bo‘lmaydi. Shu sababli raqamli makonda erkinlik va mas’uliyat o‘rtasidagi muvozanatni saqlash muhim ahamiyatga ega.

INTERNETDA INSON HUQUQLARINI HIMOYA QILISHNING HUQUQIY MEXANIZMLARI

Internet makonida inson huquqlarini himoya qilish uchun samarali huquqiy mexanizmlar mavjud bo‘lishi kerak. Shaxsning huquqi buzilganda u tegishli vakolatli organlarga murojaat qilish va qonunchilikda nazarda tutilgan tartibda o‘z huquqlarini himoya qilish imkoniyatiga ega bo‘lishi lozim.

Shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilish bo‘yicha qonunchilikda ma’lumotlarni yig‘ish, saqlash, foydalanish va tarqatish bilan bog‘liq munosabatlar tartibga solingan. Qonunda ma’lumotlarni tarqatish tushunchasi Internet jahon axborot tarmog‘iga joylashtirishni ham qamrab oladi. Shuningdek, ma’lumotlarning maxfiyligi va himoyalanganligi alohida prinsip sifatida belgilangan.

Huquqiy mexanizmlar bilan bir qatorda raqamli savodxonlik ham muhim ahamiyatga ega. Foydalanuvchilar internetda o‘z huquqlarini bilishi, shaxsiy ma’lumotlarini ehtiyotkorlik bilan joylashtirishi, shubhali havolalardan foydalanmasligi va akkaunt xavfsizligiga e’tibor berishi kerak.

DAVLAT, INTERNET PLATFORMALARI VA FOYDALANUVCHILARNING MAS’ULIYATI

Internet makonida inson huquqlarini himoya qilish davlat, internet platformalari va foydalanuvchilarning o‘zaro hamkorligini talab qiladi. Davlat huquqiy kafolatlarni yaratishi, huquqbuzarliklarning oldini olish mexanizmlarini rivojlantirishi va huquqi buzilgan shaxslar uchun samarali himoya vositalarini ta’minlashi lozim.

Internet platformalari foydalanuvchilarning huquqlarini hurmat qilishi, shaxsga doir ma’lumotlarning xavfsizligini ta’minlashga e’tibor berishi va qonuniy talablarni bajarishi kerak. Foydalanuvchilar esa boshqa shaxslarning huquqlarini hurmat qilish, noqonuniy kontentni tarqatmaslik va o‘z akkauntlari xavfsizligini ta’minlashga mas’uldirlar.

AMALIY TAVSIYALAR

Internet foydalanuvchilari shaxsiy ma’lumotlarini himoya qilish uchun kuchli parollardan foydalanishi, imkon qadar ikki bosqichli himoyani yoqishi, noma’lum havolalarni ochmasligi va shubhali fayllarni yuklab olmasligi maqsadga muvofiq. Ijtimoiy tarmoqlarda joylashtiriladigan ma’lumotlar ham ehtiyotkorlik bilan tanlanishi kerak.

Huquq buzilgan holatda tegishli platformaga murojaat qilish, dalillarni saqlash va zarurat tug‘ilganda vakolatli davlat organlariga murojaat qilish mumkin. Shaxs o‘z huquqlarini bilishi bilan birga, internetdagi harakatlarining boshqa shaxslar huquqlariga ta’sirini ham hisobga olishi lozim.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, internet makonida inson huquqlarini himoya qilish zamonaviy jamiyat uchun dolzarb huquqiy masalalardan biridir. Internet insonning axborot olish, ta’lim olish, muloqot qilish va fikr bildirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu bilan birga, shaxsiy hayot daxlsizligi, shaxsga doir ma’lumotlar, sha’n va qadr-qimmat hamda axborot xavfsizligini ta’minlashga bo‘lgan talabni kuchaytiradi.

Samarali himoya uchun qonunchilikni takomillashtirish, huquqiy himoya mexanizmlarini rivojlantirish, internet platformalarining mas’uliyatini oshirish va foydalanuvchilarning raqamli savodxonligini yuksaltirish zarur. Har bir shaxs internetda o‘z huquqlarini amalga oshirish bilan birga, boshqa insonlarning huquq va erkinliklarini ham hurmat qilishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi Qonuni,O‘RQ-547-son, 02.07.2019.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi Qonuni.
4. O‘zbekiston Respublikasining “Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlarito‘g‘risida”gi Qonuni.
5. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. – BMT, 1948.